

1978 - פיגוע "אוטובוס הדמים" בכביש החוף

מאת:

סגן ענבר נאסי, ע' רת"ח דוברות, ביקורת וקשרי חוץ בפרקליטות הצבאית

רס"ן חגי בן-דב, רת"ח דוברות, ביקורת וקשרי חוץ בפרקליטות הצבאית

בחודש מארס 1978, חוליית מחבלים מארגון "אל פתח" הגיעה לישראל, בכוונה ללכוד בני ערובה ולהתנות את שחרורם בשחרור מחבלים הכלואים בישראל. תוכניתם השתבשה, אך השתלשלות הדברים הובילה לאחד הפיגועים החמורים ביותר שידעה מדינת ישראל, בו נרצחו 35 אנשים, ונפצעו 71 נוספים. שניים מהמחבלים (שנותרו בחיים) הועמדו לדין בבית-המשפט הצבאי בלוד ויוחסו להם עבירות לפי תקנות ההגנה (שעת חירום), 1945, שעניינן ירי לעבר אדם, זריקת חומר נפיץ וחברות בהתאגדות אסורה.

רקע עובדתי

ביום 11 במארס 1978, הגיעו מלבנון לישראל אחד-עשר מחבלים חברי ארגון "אל פתח". עם הגעתם, רצחו תיירת אמריקאית ששהתה בקרבת החוף. לאחר מכן, פנו המחבלים לכיוון כביש החוף, שם ירו על אוטובוס מטיילים, השתלטו עליו והפנו את נסיעתו לכיוון תל אביב. תוך כדי נסיעה, ירו המחבלים על אוטובוס נוסף שעבר בסמוך, צירפו את נוסעיו לאוטובוס בו שהו, והמשיכו בנסיעה, אגב ירי לכלי-רכב שנקרו בדרכם.

כוחות הביטחון ניהלו מרדף אחר המחבלים והצליחו לעצור את האוטובוס בסמוך לצומת "קאנטרי קלאב" בהרצליה (כיום אזור "סינמה-סיטי" בצומת גלילות). במקום התפתח קרב יריות עם המחבלים, ובוצעו ניסיונות לחלץ את בני הערובה. במהלך התקרית, אירעו מספר התפוצצויות, שגרמו לאוטובוס לעלות באש. הפיגוע העמיד שיא חדש לרצחניותם של ארגוני הטרור הפלסטינים והעמיד שיטת פעולה חדשה של פעולת החוליה בתוך גבולות ישראל. במהלך הפיגוע נרצחו 35 חפים מפשע ונפצעו 71 נוספים. שני המחבלים שנותרו בחיים בתום הפיגוע, נתפסו, הועברו לחקירת כוחות הביטחון והועמדו לדין בבית-המשפט הצבאי בלוד.

צילום מזירת הפיגוע, דובר צה"ל

ההליך המשפטי

התובע הצבאי הראשי דאז, אל"ם אמנון סטרשנוב (אשר לימים, כיהן כפרקליט הצבאי הראשי) הגיש לבית-המשפט הצבאי כתב אישום נגד שני המחבלים, **חאלד חוסיין וחוסיין פואד**, שייחס להם שלוש עשרה עבירות לפי תקנות ההגנה (שעת-חירום), 1945 (עשר עבירות של ירי לעבר אדם לפי תקנה 58(א) שתי עבירות של זריקת חומר נפיץ לפי תקנה 58(ב), שהעונש המירבי על כל אחת מהן הוא עונש מוות, ועבירה של חברות בהתאגדות אסורה, לפי תקנה 85(1)(א)).

שני הנאשמים הודו בהשתייכותם לארגון "אל-פתח" שמטעמו פעלו, אך כפרו בשאר האישומים המיוחסים. לטענת ההגנה, הודאותיהם בחקירה לא ניתנו מרצון טוב וחופשי; עלו סתירות בעדויות עדי התביעה; לא הוכח שביצעו את המעשים בעצמם; וכן נטען כי הקורבנות נפגעו מירי כוחות הביטחון ולא מירי המחבלים.

לאחר שבית-המשפט שמע את עדויות החוקרים, הוא קבע שלא נפל פגם בגביית ההודעות שמשפיע על קבילותן או על משקלן. באשר לעדויות עדי התביעה, ציין בית-המשפט שבשל הנסיבות הטראגיות שהתלו לאירוע ובשל החוויות המזעזעות שחוו העדים, טבעי שיהיו סתירות בעדויותיהם וכי לא תהיה להם גרסה אחידה, ברורה ומושלמת לאירוע. באשר לטענה שהקורבנות נפגעו מירי כוחות הביטחון, בית-המשפט ציין כי גם אם יש בכך מן האמת, אין לכך השפעה באשר לאחריות הנאשמים, לאור ההלכה הקובעת שמי שמחזיק אדם כבן ערובה ומעמיד את חייו בסכנה עקב כך, הוא הגורם למותו, אף אם המוות אירע כתוצאה ממעשיו של אדם הבא להצילו. בהמשך בחן בית-המשפט אם הוכחו האישומים, תוך שהתייחס למותם ולפציעתם של כל אחד מהנרצחים ומהנפגעים בפיגוע.

רצח התיירת האמריקאית

באשר לרצח התיירת האמריקאית ששהתה בסמוך לחוף אליו הגיעו המחבלים, בית-המשפט קבע שהנאשמים אמנם לא ירו במנוחה, אך הם שותפים לעבירה כיוון שסייעו לאחרים וחיזקו את ידיהם, וכן כחלק מהיותם בקבוצת מחבלים מאורגנת וחמושה הפועלת לפי משימה מוגדרת.

ירי לעבר אוטובוס המטיילים ולעבר מכוניות שנסעו על כביש החוף

ביחס לירי לעבר אוטובוס המטיילים שנסע על כביש החוף לכיוון חיפה, בעקבותיו נרצחו שלושה אנשים ונפצעו שמונה נוספים, בית-המשפט קבע שהנאשמים אחראים לתוצאות המעשים, ושאין חשיבות לשאלה האם הנפגעים נורו על-ידם או על-ידי המחבלים האחרים, משום שפעלו בצוותא, כשותפים מלאים לעבירה.

כך נקבע גם ביחס לירי שביצעו לעבר מכוניות נוספות שנסעו על כביש החוף, תוך כדי נסיעה באוטובוס. בנוסף, הנאשמים הורשעו בזריקת חומר נפיץ, שכן זרקו רימוני יד לעבר כלי-רכב של משטרת ישראל במהלך הנסיעה, באופן שגרם לנזק לכלי-הרכב ולפציעת אחד מהשוטרים.

רצח השוחר שלמה פולק ז"ל

ביחס למותו של השוחר שלמה פולק ז"ל, שלבש מדים והיה אחד מבני הערובה, נשמעו עדויות רבות לפיו השוחר נורה על-ידי הנאשם חוסיין פואד, שזוהה כיורה בשל התנהגותו הפרועה.

דברים אלו עלו בקנה אחד עם הודעות הנאשם חוסיין בחקירות. בית המשפט הרשיע את חוסיין פואד במעשה הירי, ואת חאלד חוסיין כשותף לעבירה.

ההיתקלות עם כוחות הביטחון ועליית האוטובוס באש

בצומת "הקאנטרי קלאב" המחבלים ירו לעבר בן הערובה שנשלח עם פתק ובו דרישותיהם. ההגנה טענה כי בן הערובה נפגע מאש כוחות הביטחון ולא מהמחבלים. מנגד, כוחות הביטחון ובני הערובה מטעם התביעה העידו שהמחבלת בקבוצה היא שירתה לעברו. לאור כך, בית-המשפט הרשיע את הנאשמים כשותפים מלאים למעשה שביצעה חברתם לקבוצה.

באשר לאירועים הנוספים, עדויות כוחות הביטחון ובני הערובה העידו כי המחבלים ירו וזרקו רימוני יד לעבר המשטרה ולעבר בני הערובה, כך שהאוטובוס עלה באש. המחבלים, בהם שני הנאשמים, המשיכו לירות לעבר האוטובוס הבווער, מנעו את יציאתם של בני הערובה מהאוטובוס ואף ירו לעבר בני הערובה שניסו לברוח. בכך, גרמו למותם של 23 אנשים ולפציעתם של כ-50 אנשים נוספים. מנגד, ההגנה טענה כי הנאשמים כמעט לא ירו, משום שהיו להם אקדחים בלבד וכמות זעומה של תחמושת, וכי מותם ופציעתם של האנשים נגרמו מאש כוחות הביטחון בלבד.

בית-המשפט קבע כי שני הנאשמים "וזאת בדרך של אי אמירת אמת, עשו הכל על מנת להמעיט בחלקם ומעשיהם, עד כדי גיחוך". לאור כך, בית-המשפט דחה את גרסת הנאשמים והרשיע את הנאשמים בזריקת חומר נפיץ וירי לעבר אדם הן כמבצעים העיקריים של עבירות אלו והן כשותפים מלאים ופעילים למעשיהם של יתר המחבלים.

בגזר הדין, בית-המשפט ציין כי התנהגות הנאשמים וחבריהם מעידה כי איבדו כל צלם אנוש, מסקנה שמתחזקת לאור כך שלא הביעו כל חרטה. בית-המשפט הטיל על הנאשמים **מאסר עולם** בגין עשר העבירות של ירי לעבר אדם ושתי העבירות של זריקת חומר נפיץ ועשר שנות מאסר בגין עבירת החברות בהתאגדות אסורה.

חשיבות הפרשה

פרשת אוטובוס הדמים הייתה לאחת הפרשות המסעירות שידעה מדינת ישראל באותם ימים, ואף זכתה לסקירה תקשורתית רבה. בעקבות השתלשלות האירועים במהלך יום הפיגוע ותפקוד כוחות הביטחון במהלך ההתקלות עם המחבלים, מונו בצה"ל ובמשטרת ישראל צוותי בדיקה שבחנו את תפקודם של כוחות הביטחון לפני הפיגוע, במהלכו ובעקבותיו. ארה"ב ומדינות אירופה הוקיעו וגינו בחריפות את פעולת הטרור הרצחנית והביעו השתתפות בצער העם הישראלי. מנגד, ברית המועצות פרסמה הודעה בה נאמר כי ישראל מבקשת לנצל את ההתקפה כדי לפתוח בפרובוקציה צבאית רחבת ממדים נגד המדינות הערביות השכנות.

בנוסף, בעקבות הפיגוע, ממשלת ישראל הגיבה בפעולה צבאית נגד בסיסי מחבלים בלבנון. בליל 14 במרץ 1978, החל "**מבצע ליטני**", שבמהלכו השתלט צה"ל על שטח דרום לבנון, עד נהר הליטני. בחודש מאי 1985, שוחרר אחד מהמחבלים במסגרת "**עסקת ג'יבריל**", עסקת חילופי שבויים בין ישראל לבין ארגון החזית העממית לשחרור פלסטין, במסגרתה שוחררו 1,150 אסירים ועצירים ביטחוניים שהיו כלואים בישראל, תמורת שחרורם של שלושה שבויי צה"ל.

היבט מעניין נוסף הנוגע לפרשה הינו עיסוקה של הפרקליטות הצבאית בעבר בהעמדתם לדין של מחבלים שביצעו פיגועים בישראל במסגרת בית המשפט הצבאי שפעל בלוד מכוח תקנות ההגנה (שעת חירום), 1945. בשנת 2000 בעקבות עבודת מטה שהוביל נשיא בית הדין הצבאי לערעורים דאז, האלוף אילן שיף, נסגר בית המשפט הצבאי בלוד, ושפיטתם של טרוריסטים הועברה למערכת האזרחית.

מדוע בחרנו בנושא?

כחלק מתפקידנו בתחום דוברות, אנו נתקלים בעניין רב של כלי התקשורת בהליכים פליליים שמנהלת התביעה הצבאית, ובפרט בהעמדה לדין של מבצעי עבירות טרור באזור יהודה ושומרון. פיגוע "אוטובוס הדמים", שידוע עד היום כאחד מאירועי הטרור הקשים שחוותה המדינה באותן שנים, סוקר באופן נרחב בתקשורת הישראלית והבין-לאומית, וכך גם ההליך המשפטי בעקבותיו. ההתעניינות התקשורתית הרבה בהליך, הובילה אף להעתקת הדיונים בתיק מבית הדין בלוד לאולם של בית-המשפט ברחובות הגדול יותר. מן הסקירה של העיתונות במקרה והשוואתה לפרסומי התקשורת כיום, בולטת החשיבות שבמתן מענה דוברותי להליכים הפליליים המתנהלים במערכת הצבאית ושל שיקוף המצב המשפטי, גם בנושאים רגישים, באופן שמשפיע על אמון הציבור בצה"ל בכלל ובמערכת האכיפה הצבאית בפרט.

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- תקנות ההגנה (שעת-חירום), 1945 ;
- במל"ד 12/79 **התובע הצבאי הראשי נ' חאלד חוסיין וחוסין פואד** ;
- "היום תונח אבן הפינה "בית גייל" ליד מעגן מיכאל" **עיתון דבר** (11/3/1979) [קישור: <https://www.nli.org.il/he/newspapers/dav/1979/03/11/01/article/46>];
- "מחר יחל משפט 2 המחבלים תוקפי האוטובוס בכביש החוף" **עיתון מעריב** (8/8/1979) [קישור: <https://www.nli.org.il/he/newspapers/mar/1979/08/08/01/article/69>];
- "עדה במשפט המחבלים באוטובוס הדמים לסניגורית: "היית צריכה להיות באוטובוס!" **עיתון מעריב** (23/8/1979) [קישור: <https://www.nli.org.il/he/newspapers/mar/1979/08/08/01/article/69>];
- "הסגור במשפט אוטובוס הדמים: אין הנאשמים מתביישים במעשיהם" **עיתון דבר** (27/9/1979) [קישור: <https://www.nli.org.il/he/newspapers/dav/1979/09/27/01/article/14>].
- "היום יינתן גזר הדין במשפט אוטובוס הדמים" **עיתון מעריב** (23/10/1979) [קישור: <https://www.nli.org.il/he/newspapers/mar/1979/10/23/01/article/74>];
- "צה"ל יעזור לפרקליטי נפגעי אוטובוס הדמים" **עיתון מעריב** (7/11/1980) [קישור: <https://www.nli.org.il/he/newspapers/mar/1980/11/07/01/article/98>];
- תמונה של שרידי אוטובוס הדמים **בעיתון חדשות** (3/1/1989) [קישור: <https://www.nli.org.il/he/newspapers/hadashot/1989/01/03/01/article/106.1>];
- עמודים נבחרים שפורסמו מסקירת פיגוע כביש החוף - "אוטובוס הדמים" על-ידי ענף סיקור בט"ש (1/12/1983) ופורסמו לעיון הציבור באתר של ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון [קישור: <http://www.archives.mod.gov.il/Exhib/otobusdamim/Pages/ExhibitionsDocs.aspx?ExhbId=1>];
- פיגוע כביש החוף – "אוטובוס הדמים" תערוכה באתר של ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון [קישור: <http://www.archives.mod.gov.il/Exhib/otobusdamim/Pages/default.aspx>].